

ความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ทราบกันแล้วว่าการศึกษายเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นถ้าประเทศใดมีพลเมืองส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา ประเทศนั้นก็สามารที่จะพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว จอห์น คัมป์ลิว แฮนสัน (John W. Hanson)¹ กล่าวว่า "สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศคือประชากรที่มีคุณภาพ ประชากรจะต้องมีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ปัญหาขั้นมูลฐานของประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ นั้น ไม่ใช่ปัญหาในการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าขาดการพัฒนาคุณภาพของประชากร" การที่เราจะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพได้ ก็โดยการให้การศึกษาและการศึกษาที่จำเป็นนั้น ไม่ใช่เพียงการศึกษาเพื่อใ้คนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่จะต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบความสามารถและความถนัดเฉพาะตน ใ้มีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติด้วย ซึ่งการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้บรรดาคู่ต่อสู้ประสคักดังกล่าวได้ ดังที่ ก่อ สวัสดิพิพานิชย์² ได้

¹John W. Hanson and Cole A. Brenmbich (ed) "Education and the Development of Nation (New York: Holt, Rinetiant and Winston 1966) p. 149 quieted in Frestruck Harbison Ed for Development," Scientific Scientified American, Vol.20 No.3(1963) pp.140-147.

²ก่ สวัสดิพิพานิชย์, ดร. "การมัธยมศึกษาในประเทศไทย" ประมวลบทความเกี่ยวกับกรมมัธยมศึกษา (พระนคร. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 1.

กล่าวว่า "การมัธยมศึกษาชั้น เป็น เรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่สมควรได้รับการเอาใจใส่จากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ปัญหาคุณภาพของพลเมืองก็คือ การขาดแคลนกำลังคนระดับกลางที่ดี และปัญหาอื่น ๆ อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศก็คือ บ่มเกี่ยวพันกับการมัธยมศึกษาทั้งสิ้น" ถ้าเราลอง กลับมาพิจารณาการจัดการศึกษาในระดับนี้ของไทยในปัจจุบันจะพบว่ายังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดมัธยมศึกษาในส่วนภูมิภาคนั้น ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มีเด็กเป็นจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกกลางคันทั้ง ๆ ที่ยังไม่จบตัวประโยค และนอกจากนั้นก็ยังมีเด็กที่ต้องตกซ้ำชั้นอีกเป็นจำนวนมาก จากรายงานสถิติทางการศึกษาของกรมสามัญศึกษา¹ พบว่าในปี 2518 เพียงปีเดียวมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต้องออกกลางคันเป็นจำนวนถึง 8,322 คน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนในส่วนกลาง 1,417 คน นักเรียนในส่วนภูมิภาค 6,905 คน กับมีนักเรียนที่ตกซ้ำชั้นถึง 22,967 คน จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 362,766 คน ในจำนวนนักเรียนที่ตกซ้ำชั้นนี้แยกเป็นนักเรียนในส่วนกลาง 4,577 คน และเป็นนักเรียนในส่วนภูมิภาค 18,390 คน จากสถิตินี้ก็พอจะทำให้มองเห็นแล้วว่าผลการศึกษาของเด็กในระดับนี้ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าลองเปรียบเทียบกันดูระหว่างนักเรียนในส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคจะพบว่า คุณภาพทางการศึกษาในส่วนภูมิภาคยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ถ้ายังปล่อยให้เป็นอย่างนี้ประเทศของเราก็คงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาอยู่ร่ำไป เพราะปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นปัญหาของกำลังอันสำคัญของประเทศ ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 43 ล้านคน ร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมดจะอาศัยอยู่ในต่างจังหวัดหรือในชนบท² ซึ่งเป็นที่

¹ กองแผนงาน, กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สถิติทางการศึกษากกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2514-2518 (พระนคร: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2517), หน้า 4.

² อุดม จารัสพันธ์ และคณะ, "เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศตามเศรษฐกิจ" ในวิชา Seminar in Developing Education บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 53-54.

ทราบกันแล้วว่าในต่างจังหวัดนั้นไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ ลักษณะของสังคมหรือสภาพของครอบครัวล้วนแล้วแต่จะมีส่วนที่ค้ำขวางหรือมีแนวโน้มที่จะเป็นอุปสรรคต่อโอกาสทางการเรียนของเยาวชนแทบทั้งสิ้น ¹ คั้งรายงานตอนหนึ่งของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา¹ ซึ่งสรุปไว้ว่า

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้นความเสมอภาคในการศึกษาในระดับนี้จึงเป็นความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แต่ขอเท็จจริงปรากฏว่าคุณในชนบทยังมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาอยู่ใน ร.ร. มัธยมน้อยกว่าที่ควรจะเป็นมาก ทั้งนี้ เพราะ ร.ร. ระดับนี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในส่วนกลางและในตัวเมืองที่มีชุมชนหนาแน่น จึงปรากฏว่าเด็กในชนบทห่างไกลที่มีฐานะไม่ค้ำคองก็มีโอกาสเรียนต่อน้อย นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและอยู่ในเมือง และในจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปรากฏว่าผู้ที่อยู่ในส่วนกลางมีโอกาสได้รับการศึกษามากที่สุด กล่าวคือมีจำนวนร้อยละ 5.11 ของประชากรในขณะที่กำแพงเพชรมีเพียงร้อยละ 0.38 ของประชากรเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างยิ่ง

เมื่อเด็กในต่างจังหวัดก็มีโอกาสค่อนข้างน้อยมากเช่นนี้ แล้วยังมีผลการเรียนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำอีกด้วย เราก็ควรจะช่วยกันหาวิธีที่จะทำให้โอกาสอันนี้เป็นโอกาสที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุด นั่นก็คือจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ไขปัญหานี้อย่างเร่งด่วนที่สุด ปัญหาเช่นนี้ไม่ไ้มีแต่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ในต่างประเทศก็พบกับปัญหาเหล่านี้อยู่ไม่น้อยเหมือนกัน วิธีการแก้ไขที่เขาใช้กันอยู่นั้น ได้แก่การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม การหาวิธีการใหม่ ๆ การนำเอาเครื่องมือ อุปกรณ์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอน² สำหรับประเทศไทยเองทางกระทรวงศึกษาธิการก็มีได้นั่งสน

¹ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, ความเสมอภาคในโอกาสที่จะศึกษาระดับมัธยมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 1. (พระนคร: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2518), หน้า 69.

² กอ สวัสดิทานิชย์ "แนวคิดใหม่ทางการศึกษา" ใน การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2512), หน้า 11.

ใจ ใฝ่พยายามหาทางแก้ไขอยู่เหมือนกัน การดำเนินการที่ไถ่เข้ามาแล้ว ไถ่แก่การกระจาย
 ครูที่มีวุฒิไปยังที่ต่าง ๆ การสร้างอาคารเพิ่มเติม จัดหาอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ให้เพียงพอ
 ปรับปรุงหลักสูตร วิธีสอน วิธีการวัดผล ตลอดจนการปรับปรุงแบบเรียน¹ ซึ่งวิธีการแก้ไข
 ดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่ใดในต่างประเทศก็ดี หรือวิธีการของกระทรวงศึกษาธิการ
 ก็ดี ถ้าเราสามารถดำเนินการไปตามวิธีการนั้น ๆ ใคอย่างเต็มที่ก็น่าจะให้ผลดีต่อการ
 ปรับปรุงการศึกษาระดับนี้โดยไม่ยั้งติง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกลับมาพิจารณาที่ตัวปัญหา
 ให้ลึกซึ้งลงไปอีกครั้งหนึ่งว่าปัญหานี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กที่กำลังเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา
 ตอนต้น และอยู่ในส่วนภูมิภาคหรือต่างจังหวัดแล้วนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่าน่าจะมีบางสิ่ง
 บางอย่างที่เป็นต้นเหตุสำคัญหรือส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก
 ซึ่งเราจะละเอียดหรือมองข้ามกันไป

จากคำว่่านักเรียนที่กำลังอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นทำให้ทราบว่าเด็กเหล่านี้
 นี้เป็นเด็กที่กำลังอยู่ในระยะวัยรุ่นหรือวัยรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งเป็นวัยอันสำคัญของชีวิต เป็นวัย
 หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่เกี่ยวข้อง เด็กในวัยนี้จะต้องประสบกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
 ของร่างกายอย่างมาก และจะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นี้ให้
 ได้ ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้สภาพของจิตใจ อารมณ์ ความต้องการและ
 ความสนใจเปลี่ยนไปทั่ว เด็กอาจจะมีอารมณ์ที่ไม่มั่นคง โมโหง่าย เอาแต่ใจตัวเอง
 อาจจะถึงกับก้าวร้าวในบางโอกาส จะตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ โดยปราศจากเหตุผล จนมีบาง
 คนกล่าวว่า เด็กวัยนี้เป็นวัยแห่ง "วิกฤติกาล" หรือวัยแห่ง "ปัญหา" ด้วยเหตุนี้เองเด็ก
 ในวัยนี้จึงต้องการคนที่เข้าใจ ใจและเห็นอกเห็นใจ สามารถให้คำแนะนำหรือเป็นที่
 ปรึกษาได้เมื่อเขาต้องประสบปัญหา ทำให้เขารู้สึกว่ามีความปลอดภัย มีที่พึ่งไม่ถูกทอดทิ้ง
 ซึ่งคนที่ทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดก็เห็นจะหนีไม่พ้นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั่นเอง ถ้า

¹ ไขนิกา พิษยรรณวงศ์สงคราม, "ปัญหาสำคัญในระบบการศึกษาของไทย,"
วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 6 (มิถุนายน, 2519): 49-80.

เด็กได้มีโอกาสอยู่ในครอบครัวที่พ่อ - แม่ ผู้ปกครองมีคุณลักษณะดังกล่าวปัญหาต่าง ๆ ที่
 จะเกิดขึ้นก็มักจะลดน้อยลงไปหรือถ้ามีบ้างก็จะมีทางที่จะแก้ไขได้ทันที่ ในทางตรง
 กันข้ามถ้าเด็กต้องอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่มีความเข้าใจในเรื่องนี้คือพ่อ
 ผู้ใหญ่ไม่รู้ถึงความต้องการหรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของเด็กในวัยนี้ ยึดถือแต่ความ
 คิดเห็นของตนฝ่ายเดียว ไม่ยอมผ่อนปรนให้เด็กบ้าง เมื่อเด็กได้รับความกดดันมาก ๆ ก็
 อาจจะทำให้เกิดปัญหาร้ายแรงขึ้นมาได้ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบกระเทือนไปถึงเรื่องอื่น ๆ
 ด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านความประพฤติ การงานหรือการเรียนก็ตาม ดังนั้นจึงนับว่าพ่อแม่
 ผู้ปกครองมีความสำคัญต่อเด็กในวัยนี้มากที่สุดทีเดียว

✕ เมื่อมาพิจารณาถึงสภาพสังคมของเด็กเหล่านี้ดูบ้าง ซึ่งตามที่กล่าวมาแล้วใน
 ตอนต้นว่าเป็นเด็กที่อยู่ในส่วนภูมิภาค ซึ่งในส่วนภูมิภาคหรือในต่างจังหวัดนั้นจะมีลักษณะ
 ของสังคมที่เป็นแบบอย่างเฉพาะตัวแตกต่างไปจากสังคมเมืองอย่างเห็นได้ชัด พ่อแม่หรือ
 ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อยไม่ค่อยมีความรู้ในหลักจิตวิทยา หลัก
 การพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็กตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูตามวิธีที่ถูกต้อง ส่วนผู้ใหญ่ก็จะ
 เลี้ยงดูกันไปแบบตามมีตามเกิด เคยทำอย่างไรก็จะทำอย่างนั้น เป็นการเลี้ยงดูแบบธรรม-
 ชาติ ครอบครัวจะมีรายได้ไม่ค่อยแน่นอน บางครอบครัวก็ต้องประสบปัญหาใน เรื่อง
 ความขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ตลอดจนเงินที่จะใช้จ่ายและ
 ส่งเสียให้บุตรหลานเล่าเรียน ในด้านความเป็นอยู่ของครอบครัว เนื่องจากลักษณะของ
 ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยายคือมีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา อยู่ภายใน
 ครอบครัวเดียวกัน ซึ่งแต่ละคนจะมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้นในละแวก
 บ้านเดียวกันเพื่อนบ้านก็ยังมีความสัมพันธ์เป็นกันเอง รักใคร่กันนับถือกันเหมือนญาติพี่น้อง
 จะดำเนินชีวิตไปตามกรอบของชนบประเพณีซึ่งมีแบบแผนอันเดียวกัน มีความเชื่อ มีเจตคติ
 ต่อสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน

ลักษณะต่าง ๆ ของสังคมดังกล่าวนี้จะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต
 อาชีพ อุปนิสัยใจคอ บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน

ที่จะต้องสืบหาคสิ่งเหล่านี้ต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของสังคมที่มีต่อตัวเด็ก ตลอดจนวัยของเด็กเป็นส่วนประกอบควบแล้ว ทำให้เกิดความคิดที่ว่า สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็กด้วย แต่ยังไม่เห็นหลักฐานใดเป็นเครื่องยืนยันใดแน่นอน เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาและวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านี้ที่รวม เรียกว่าสภาพแวดล้อมทางบ้านกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและคาดว่าผลจากการวิจัยครั้งนี้คงจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาในระดับนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสภาพแวดล้อมทางบ้านโดยทั่ว ๆ ไปของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่มีสภาพแวดล้อมทางบ้านต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางบ้านกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานสำหรับการวิจัยครั้งนี้ไว้ ดังนี้คือ

1. นักเรียนที่มีสภาพแวดล้อมทางบ้านต่างกันจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางบ้าน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. นอกจากตัวแปรทางสถานภาพแวดล้อมทางบ้านแล้ว ผู้วิจัยถือว่าตัวแปรในค่านอื่น ๆ ไม่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
2. ผู้วิจัยถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามตอบด้วยความเต็มใจ และตอบตามความเป็นจริงทุกประการ

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นประโยชน์สำหรับครูในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน
2. เป็นประโยชน์แก่ทางโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งถ้าทราบว่าการเรียนของนักเรียนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางบ้านหรือไม่แล้ว จะได้ช่วยจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมและให้ชกเชยในสิ่งที่เด็กขาดจากทางบ้าน
3. เป็นแนวทางสำหรับฝ่ายแนะแนวที่จะศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก พร้อมทั้งขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองได้ง่ายยิ่งขึ้น อันจะทำให้การช่วยเหลือเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
4. ทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้ทราบว่าการศึกษาที่เด็กมีผลการเรียนดีหรือเลวนั้นอาจจะขึ้นอยู่กับตัวผู้ปกครองและสภาพแวดล้อมทางบ้านด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองมีโอกาสได้รู้เห็นหรือเข้ามามีบทบาทในการช่วยปรับปรุงการเรียนของเด็กมากยิ่งขึ้น
5. เป็นประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของทางค่านนี้ จะได้รู้ถึงสาเหตุสำคัญที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับนี้ ซึ่งจะได้ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการศึกษาในระดับนี้ให้ดียิ่งขึ้น
6. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาทางค่านนี้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกเอาเฉพาะนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 เท่านั้น ทั้งนี้ เพราะระดับชั้นดังกล่าวเป็นชั้นตัวประโยคที่นักเรียนจะสำเร็จออกไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อในชั้นสูงต่อไป

(2) ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะตัวแปรทางสภาพแวดล้อมทางบ้านของเด็กเท่านั้น โดยถือว่าตัวแปรอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในที่นี้ ใช้คะแนนที่ได้จากผลการสอบประจำภาคต้นปีการศึกษา 2520 ของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

คำจำกัดความและศัพท์เฉพาะ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงคะแนนที่ได้จากผลการสอบประจำภาคต้นปีการศึกษา 2520 ของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในกลุ่มสูง หมายถึงนักเรียนที่ได้คะแนนเฉลี่ยของผลการสอบประจำภาคต้นอย่างต่ำ เท่ากับคะแนนของคนที่อยู่อันดับที่ 25 ของกลุ่มสูงของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (แบ่งตามเกณฑ์ 25% สูง และ 25% ต่ำ)

3. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในกลุ่มต่ำ หมายถึงนักเรียนที่ได้คะแนนเฉลี่ยของผลการสอบประจำภาคต้นสูงสุดไม่เกินคะแนนของคนที่อยู่อันดับที่ 1 ของกลุ่มต่ำของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (แบ่งตามเกณฑ์ 25% สูง และ 25% ต่ำ)

4. สภาพแวดล้อมทางบ้าน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างทางบ้านที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับตัวนักเรียน เป็นทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในละแวกนั้นด้วย ซึ่งจากคำจำกัดความดังกล่าวนี้พอจะจำแนกสภาพแวดล้อมทางบ้านออกเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ ได้ 3 องค์ประกอบด้วยกันคือ

สภาพแวดล้อมทางบ้านในองค์ประกอบที่ 1 หมายถึงสภาพแวดล้อมทางบ้านในค่านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งได้แก่

- ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา หรือผู้ปกครองกับเด็ก (ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู)

- ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาเอง
- ความสัมพันธ์ระหว่างญาติผู้ใหญ่กับเด็ก, ระหว่างพี่น้องกับตัวเด็ก
- สภาพทั่ว ๆ ไปของครอบครัว

สภาพแวดล้อมทางบ้านในองค์ประกอบที่ 2 หมายถึงสภาพแวดล้อมทางบ้านในค่านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ซึ่งได้แก่

- รายได้รายจ่ายของครอบครัว ภาระของผู้ปกครอง
- การเงินสำหรับนักเรียนที่จะใช้จ่ายในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน

และในเรื่องส่วนตัว

- ความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องการความช่วยเหลือทางการเงินจากผู้อื่น เช่น ขอรุณการศึกษาจากโรงเรียน หรือขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง จากเพื่อน เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทางบ้านในองค์ประกอบที่ 3 หมายถึงสภาพแวดล้อมทางบ้านในค่านที่อยู่อาศัย ซึ่งได้แก่

- สภาพของบ้าน ที่ตั้งของบ้าน
- สิ่งแวดล้อมในบริเวณบ้าน ตลอดจนอาชีพ ขนบประเพณีและความ

เป็นอยู่ของคนในละแวกบ้าน

5. นักเรียนที่จัดอยู่ในกลุ่มสูงของสภาพแวดล้อมทางบ้านรวม หรือสภาพแวดล้อมทางบ้านในแต่ละองค์ประกอบ หมายถึงนักเรียนที่ได้คะแนนของสภาพแวดล้อมทางบ้านรวมหรือคะแนนของสภาพแวดล้อมทางบ้านในแต่ละองค์ประกอบอย่างต่ำเท่ากับคะแนนของคนที่อยู่อันดับที่ 25 ของกลุ่มสูงของสภาพแวดล้อมทางบ้านในค่านนั้น ๆ (แบ่งตามเกณฑ์ 25% สูง และ 25% ต่ำ)

6. นักเรียนที่จัดอยู่ในกลุ่มค่าของสภาพแวดล้อมทางบ้านรวมหรือสภาพแวดล้อมทางบ้านในแต่ละองค์ประกอบ หมายถึงนักเรียนที่ได้คะแนนของสภาพแวดล้อมทางบ้านรวมหรือคะแนนของสภาพแวดล้อมทางบ้านในแต่ละองค์ประกอบสูงสุดไม่เกินคะแนนของคนที่อยู่อันดับที่ 1 ของกลุ่มค่า ของสภาพแวดล้อมทางบ้านในค่านั้น ๆ (แบ่งตามเกณฑ์ 25% สูงและ 25% ต่ำ)

7. การตีความหมายของระดับสภาพแวดล้อมทางบ้าน

ระดับ 5 หมายถึง มีสภาพแวดล้อมทางบ้านที่ดีที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีสภาพแวดล้อมทางบ้านดี

ระดับ 3 หมายถึง มีสภาพแวดล้อมทางบ้านปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีสภาพแวดล้อมทางบ้านค่อนข้างไม่ดี

ระดับ 1 หมายถึง มีสภาพแวดล้อมทางบ้านไม่ดี

8. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึงนักเรียนชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 หรือ 3 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในปีการศึกษา 2520 แต่ในที่นี่ผู้วิจัยเลือกเอาเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เท่านั้น

9. โรงเรียนในเขตศึกษา 6 หมายถึงโรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษาที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองและอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดที่สังกัดเขตศึกษา 6 อันได้แก่จังหวัดอยุธยา อุทัยธานี สิงห์บุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง และลพบุรี